

Työeläkelaitoksille

KATSAUS SOVELTAMISASIOISTA 2/98

Työsuhde/yrittäjätoiminta

TYÖNOHJAAJAAN SOVELLETAAN YEL:Ä

X on toiminut yhdistyksen dementia-neuvojan työnohjaajana. X ja dementia-neuvoja ovat tehneet ohjauksesta kirjallisen sopimuksen. Työnohjausistunto on 2-3 kertaa kuukaudessa kaksi tuntia kerrallaan ja se tapahtuu dementia-neuvojan entisessä työpaikassa. Korvaus määräytyy tuntipalkan mukaan ja sen maksaa yhdistys laskun perusteella kerran kuukaudessa. Sopimuksessa on mainittu vaitiolovelvollisuus. Ohjauksesta tehdään väli- ja loppuraportit. Yhdistys ei ole antanut X:lle ohjeita työn suorittamisesta. X:lle ei korvata kuluja eikä anneta vuosilomaa tai sitä vastaavaa korvausta.

ETK: YEL

X:n työ on konsulttityyppistä asiantuntijatyötä, jota on soveltamiskäytännössä pidetty yleensä itsenäisenä yrittäjätoimintana. X:n työskentelytapa on itsenäistä. Yhdistys ei anna ohjeita eikä valvo työtä, vaan toimii ainoastaan laskun maksajana. Työnohjaaja ja ohjattava ovat sopineet vaitiolovelvollisuudesta sekä ohjauksen suorituspaikasta. X saa työskennellä samanaikaisesti myös muille työntekijöille. Arviointi työn tuloksista tapahtuu työnohjaajan ja dementia-neuvojan kesken. Raportointi työn tuloksista on tavanomaista myös konsultointityössä.

ETK:n lausunto 23.4.1998, ETK sov12004 (tiedustelut Telma Syri)

***

AJANVARAAJAT OVAT TYÖSUHTEESSA

Vakuutusyhtiön ajanvaraajat eivät myy asiakkaille vakuutusturvaa, vaan he varaavat yhtiön myyntihenkilöstölle mahdollisuuden vakuutuskartoitukseen ja myyntiin. Ajanvaraajat työskentelevät vakuutusyhtiön tiloissa ja laitteilla määrätynä aikana. Heidän on tehtävä työ henkilökohtaisesti. Tietosuojaan vuoksi heidän vastaavaa työtään muille ei pidetä suotavana. Ajanvaraajat saavat kampanjakohtaisesti asiakaskohteet. Heidän palkkionsa muodostuu kontakteista ja tehdyistä ajanvarauksista. Ajanvaraajien kanssa tehdään asiamiessopimukseksi nimetty sopimus, jossa mainitaan mm., että asiamiehen on huolehdittava YEL:n mukaisesta vakuuttamisvelvollisuudestaan.

18.8.1998

ETK: Työsuhteessa, TEL tai TaEL

Huolimatta asiamiessopimukseksi nimetystä sopimuksesta katsottiin, että ajanvaraajien tosiasialliset työskentelyolosuhteet ovat sellaiset, että he ovat työsuhteessa vakuutusyhtiöön.

ETK:n lausunto 19.5.1998, ETK sov12009 (tiedustelut Ritva Lehtinen)

* * *

KONSULENTIT KATSOTTIIN YRITTÄJIKSI

Yhtiö ostaa elintarvikealan tuote-esittely- ja kuluttajaneuvonnan konsulentti-palveluja yksityishenkilöiltä, toiminimiltä ja yhtiöiltä.

ETK: yrittäjiä

Toimeksiantosopimuksen mallissa, jonka molemmat osapuolet allekirjoittavat, sovitaan konsulentin kanssa konsulenttipalvelujen ostamisesta.

Sopimuksessa mainitaan, että konsulentti suorittaa toimeksiantonsa itsenäisenä, henkilökohtaisesti vastuunalaisena ammatinharjoittajana eikä ole työ- eikä toimisuhteessa yhtiöön eikä muutoinkaan ole työsopimuslain tarkoittamassa mielessä yhtiön johdon ja valvonnan alainen.

Yrittäjänä työskentelyyn viittaavat lisäksi seuraavat seikat. Konsulentit laskuttavat työstään. Heille ei makseta päivärahaa. Konsulenteilla on oikeus kieltäytyä tarjotusta tehtävästä. Heillä on oikeus käyttää työssä apulaista tai sijaista. Mahdolliselle sijaiselle maksaa palkan konsulentti itse. Konsulenttien muita toimeksiantoja ei ole rajoitettu. He eivät saa yhtiöltä koulutusta tehtävään. He eivät saa ohjeita ja määräyksiä yhtiöltä eikä heille aseteta myyntitavoitetta. Sopimuksessa mainitaan myös, että konsulenttien on huolehdittava konsulenttitoiminnassa tarvittavista vakuutuksista.

Raportointi työstä on yleensä työsuhteeseen viittaava piirre, mutta päiväraporttilomakkeesta ilmenee, että raportti sisältää suurimmaksi osaksi muuta kuin konsulentin työsuoritukseen liittyvää raportointia.

Yhtiön konsulenttien katsottiin työskentelevän yrittäjinä edellyttäen, että heidän työskentelynsä myös käytännössä toteutuu sellaisena kuin osapuolet ovat keskenään sopineet ja yhteisesti tarkoittaneet.

ETK:n lausunto 20.7.1998, ETK sov12022 (tiedustelut Ritva Lehtinen)

* * *

TOIMEKSIANTOSOPIMUS EI TEE OPETTAJISTA YRITTÄJIÄ

Kansalaisopiston tiedusteli, voidaanko opistolle toimeksiantosopimuksen nojalla työtä tekeviin opettajiin soveltaa YEL:a. Kysymys on tuntiopettajista, joille maksetaan tuntimäärään sidottu sopimuksen mukainen palkkio. Jos opiskelijamäärä jää alle minimin, palkkio ositetaan. Opettajat palkataan aina määräajaksi, yleensä lukuvuodeksi kerrallaan. Jos opettaja sairastuu, hän hankkii itse sijaisen. Opettajille ei makseta sairausajan palkkaa eikä vuosilomaetuuksia. Opettajat ovat hankkiutuneet ennakoperintärekisteriin ja ottaneet itsel-

18.8.1998

leen YEL-vakuutuksen.

Kurssit ovat erillisiä, itsenäisiä opetuskokonaisuuksia. Opettajat suunnittelevat itsenäisesti niiden sisällön ja tekevät yhteistyössä päätoimisten opettajien kanssa opetuksen kokonaissuunnitelman. Kurssin pitää mahtua tiettyihin tunti-raameihin. Työnantaja valvoo, että opettaja osallistuu kokoukseen ennen toimikauden alkua ja pitää kurssipäiväkirjaa, jonka opisto tarkastaa lukukausittain.

ETK: Opettajien työ ei ole YEL:n tarkoittamaa yrittäjätoimintaa.

Saatujen tietojen valossa opettajien työ on normaalia opetustyötä, jota soveltamiskäytännössä on yleensä pidetty työsuhteessa tehtynä työnä. Opetustyössä toteutuvat työsuhteen tunnusmerkit. Opettajalla on lähtökohtaisesti henkilökohtainen työntekovelvollisuus. Sijaisen hankkimisvelvollisuus sairaustapauksissa ei sinänsä muuta henkilökohtaista työntekovelvollisuutta muuksi, jos siitä on opiston kanssa sovittu. Tämä on varsin yleinen käytäntö opetustyössä muuallakin. Opettajat palkataan yleensä lukuvuodeksi kerrallaan eli kyse on joko pidemmästä opetuskokonaisuudesta tai usein toistuvista kursseista. Työnantajan johto- ja valvontaoikeuden olemassaolo on kuvatonlaisissa tilanteissa varsin selkeä. Opetukselle annetaan tuntikehykset, joiden puitteissa opettaja suunnittelee kurssinsa. Yhteistoiminta päätoimisten opettajien kanssa, kokouksiin osallistuminen ja kurssipäiväkirjan pitämisvelvollisuus viittaavat niin ikään työnantajan direktio-oikeuden olemassa oloon.

Työnteettäjä ja -suorittaja eivät voi sopia sovellettavasta työeläkelaista. Huomio kiinnitetään tosiasiallisiin olosuhteisiin. Näin ollen esimerkiksi aikaisemmin työsuhteessa tehtyä opetustoimintaa ei osapuolten yhtäpitävästä sopimuksesta huolimatta voida katsoa yrittäjätoiminnaksi, jollei työnteossa itsessään ja siihen liittyvissä olosuhteissa tapahdu merkittäviä muutoksia.

ETK:n kirje 20.7.1998, ETK sov12021 (tiedustelut Outi Lehmus)

* * *

VASTUULLISEEN TUTKIJAAN SOVELLETTIIN TEL:Ä

Oy harjoittaa yritysten ja muiden organisaatioiden alueellisen toiminnan analysointia ja konsultointia. Se tekee tilaustutkimuksia, joihin se palkkaa parhaat saatavana olevat asiantuntijat ja tutkijat. Nämä nimetään tutkimussopimuksissa. Työ on projektityöskentelyä, jossa on intensiivisiä jaksoja, mutta hankkeet ovat yleensä pitkäkestoisia. Vastuullinen tutkija vastaa käytännössä koko projektin aikataulussa pysymisestä ja tieteellisestä tasosta. Juridinen vastuu on kuitenkin Oy:llä.

X on työskennellyt vastuullisena päätutkijana. Hän on ohjannut varsinaisen työn tehneitä tutkijoita ja laatinut tarjousasiakirjoja, esitellyt tuloksia ja raportoinut työstä kirjallisesti. Tutkimuksella on ollut tilaajan asettama johtoryhmä, johon X on kuulunut päätutkija-asemansa perusteella. X on osallistunut myös kokouksiin Oy:ssä, mutta muutoin työskentely on tapahtunut hänen omissa tiloissaan ja yliopiston maantieteen laitoksella. X:n palkka on ollut urakkapohjaista. Vero on pidätetty verokortin mukaan. Hänelle on korvattu työstä aiheu-

18.8.1998

tuneita kuluja ja maksettu päivärahoja. Vuosilomaa tai -korvausta ei ole annettu. X:n sairastuttua Oy joutui force majeure -tilanteeseen. Pitkälle sovittu hanke piti peruuttaa, koska tilalle ei löydetty sopivaa henkilöä.

ETK: TEL

Oy tekee tilaustutkimuksia, joihin se palkkaa hankekohtaisesti työntekijät. Yhtiö vastaa aikataulussa pysymisestä ja tuloksista tilaajalle. X on palkattu vastaavaksi tutkijaksi. Hän on toiminut tutkimuksen johtoryhmän jäsenenä, minkä lisäksi hän on ollut säännöllisessä yhteydessä Oy:hyn. X:llä on ollut henkilökohtainen työnsuoritusvelvollisuus. Hänelle on korvattu työstä aiheutuneita kuluja.

ETK:n päätös 30.6.1998, ETK sov1687 (tiedustelut Telma Syri)

* * *

YKSITYINEN PERHEPÄIVÄHOITAJA TaEL:iin

Eläkelaitos oli tiedustellut vakuuttamisvelvollisuudesta tilanteessa, jossa X ja Y olivat tehneet kirjallisen, 1.3.1998 alkaen toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen yksityisestä perhepäivähoidosta. X hoiti Y:n lapsia kotonaan. X:n oli ilmoitettu edellisenä vuonna ryhtyneen hoitamaan myös erään toisen perheen lapsia. Tältä osin X oli vakuutettu TEL:n mukaan.

ETK: X:ään sovelletaan TaEL:a siltä osin kuin hän on työsuhteessa ollessaan hoitanut Y:n lapsia 1.3.1998 alkaen.

Lasten hoitaminen on työtä, jota voidaan tehdä työsuhteessa tai yrittäjänä.

Työeläkelakeja sovellettaessa on lähtökohtaisesti katsottu, että hoitaja, joka hoitaa lapsia näiden kotona on työsuhteessa perheeseen, ja hoitaja, joka hoitaa lapsia omassa kodissaan on itsenäinen yrittäjä.

Osapuolet voivat myös tehdä selvän työsopimuksen lasten hoitamisesta, vaikka hoitaja hoitaisikin lapsia omassa kodissaan. Hoitajan ollessa työsuhteessa perheeseen, työsuhteeseen sovelletaan normaaleja työsuhdetta koskevia säännöksiä.

Tapauksessa osapuolet ovat tehneet kirjallisen työsopimuksen yksityisestä päivähoitosta. Annetun selvityksen perusteella on pääteltävissä, että työsopimus vastaa tosiasiallisia olosuhteita, ja että osapuolten tarkoituksena on ollut lasten hoitaminen työsuhteessa.

Vuoden 1998 alusta voimaan tulleen TaEL:n soveltamisalan laajennuksen myötä TaEL:n mukaan vakuutetaan palkan määrästä ja työsuhteen pituudesta riippumatta kaikki lainmuutoksen voimaantulon jälkeen alkavat muut kuin LEL-alojen työsuhteet, joissa kotitalous on työnantajana.

Kyseessä on 1.3.1998 alkaneeksi ilmoitettu työsuhde, jossa kotitalous on työntekijänä, eikä kyse ole LEL-alan työstä. Näin ollen työ tulee vakuuttaa TaEL:n mukaan.

18.8.1998

Todettakoon lisäksi, että mikäli hoitajan palkka on sovittu niin, että osan siitä muodostaa yksityisen hoidon tuki ja siihen maksettava kunnallinen lisä, myös kunnallinen lisä on eläkepalkkaa. Näin silloinkin kun kunta maksaa lisän itse.

Siltä osin kuin tapauksessa on viitattu X:n ryhtyneen hoitamaan viime vuonna myös muita lapsia, ja jonka työn osalta hänet on vakuutettu TEL:n mukaan, todettakoon, että ennen vuotta 1998 alkanutta työsuhdetta, johon on sovellettu TEL:a ei siirretä TEL:sta TaEL:iin.

ETK:n lausunto 4.6.1998, ETK sov12014 (tiedustelut Monika Sievänen)

* * *

OY:N VÄHEMMISTÖOSAKKAANA OLEVA ERI OSOITTEESSA ASUVA AVIOPUOLISO YEL:N PIIRIIN

Eläkelaitos on pyytänyt lausuntoa siitä, sovelletaanko X:ään TEL:ä vai YEL:ä siltä osin kuin tämä toimii Oy:ssä.

X:n perhe omistaa Oy:n koko osakekannan siten, että X omistaa 37,75 %, hänen aviopuolionsa Y 52,45 % ja heidän kaksi lastaan kumpikin 4,9 % osakkeista. X ja Y ovat solmineet avioliiton 1971. Vuodesta 1993 lukien heille on merkitty eri osoite. Toinen lapsista asuu yksin, toinen X:n kanssa. X:llä on vuodesta 1990 YEL-vakuutus, joka perustuu toimintaan Oy:ssä. Oy on rekisteröity 1985. Oy:n hallituksen muodostavat puheenjohtaja Y, varsinainen jäsen X ja varajäsen Z, joka on toinen lapsista. Toimitusjohtaja on Y.

ETK: X:ään sovelletaan YEL:a siltä osin kuin hän toimii Oy:ssä johtavassa asemassa ja sikäli kuin YEL:n edellytykset muuten täyttyvät.

TEL:n 2 §:n 7 momentin mukaan osakeyhtiössä johtavassa asemassa oleva henkilö kuuluu TEL:n piiriin, paitsi jos hän yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa omistaa yli 50 % yhtiön osakepääomasta tai yli 50 %:n äänimäärän tuottavan osan yhtiön osakkeista.

Työeläkelakien soveltamiskäytännössä perheenjäsenellä tarkoitetaan henkilöä, joka elää vakinaisesti samassa taloudessa ja on asianomaiselle tai hänen aviopuolisoilleen sukua suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa tai on hänen ottolapsensa tai ottovanhempansa tai jonkun tässä tarkoitettun henkilön aviopuoliso.

Edellä tarkoitettu perheenjäsenen käsite ja yhteistaloudessa asumisen määrittely tulevat käytettäväksi lähinnä arvioitaessa sitä, kuuluvatko osakkeenomistajaan tai hänen aviopuolisoonsa lain tarkoittamassa suhteessa olevat henkilöt YEL:n piiriin. Aviopuolisoja pidetään soveltamiskäytännössä perheenjäseninä riippumatta siitä asuvatko puoliset yhteistaloudessa vai eivät.

X on Oy:n hallituksen jäsenenä johtavassa asemassa yhtiössä. Hän omistaa yhdessä aviopuolionsa kanssa yli 50 % yhtiön osakepääomasta. Näin ollen hänen toimintaansa Oy:ssä sovelletaan YEL:ä, mikäli YEL:n edellytykset muutoin täyttyvät.

ETK:n lausunto 12.6.1998, ETK sov12018 (tiedustelut Monika Sievänen)

18.8.1998

Luottamustoimi**LIIKENNEVAHINKOJEN TUTKIJALAUTAKUNNAN JÄSENYYS ON LUOTTAMUSTOIMI**

X on ylikonstaapeli, joka on työskennellyt liikennevahinkojen tutkijalautakunnan jäsenenä vuodesta 1985. Vakuutusyhtiöiden liikennevakuutustoimikunta (VALT) on nimittänyt hänet tehtävään. Työsopimusta ei ole tehty. Palkkio työstä maksetaan tapauskohtaisesti ja on kaikille jäsenille saman suuruinen tapauksen työmäärästä riippumatta. Työstä voidaan maksaa kulukorvauksia. Palkallista vuosilomaa tai sitä vastaavaa korvausta ei ole. Tutkimukset suoritetaan VALT:n laatiman tutkimussuunnitelman mukaisesti ja tapauksista laaditaan loppulausunnot. Työaika ei ole määritetty.

ETK: X:ään ei sovelleta TEL:a, vaan tehtävää on pidettävä luottamustoimena.

Työsuhteesta on kyse silloin, kun työntekijä tekee sopimuksen perusteella työtä työnantajalle tämän johdon ja valvonnan alaisena vastiketta vastaan. X:n työ ei perustu työsopimukseen, vaan hänet on nimitetty tutkijalautakunnan jäseneksi edustamaan oman alansa asiantuntemusta. Tutkijalautakunnan jäsen tekee puolueettomana asiantuntijana tutkimustyötä itsenäisesti. Hän ei ole työssään VALT:n johdon ja valvonnan alainen. Se, että tutkimukset suoritetaan VALT:n laatiman tutkimussuunnitelman mukaisesti ja että tapauksista on laadittava loppuraportit, ei merkitse työoikeudellisen johto- ja valvontaoikeuden olemassaoloa.

Työstä maksettava palkkio on VALT:n määräämä ja se maksetaan kaikille saman suuruisena työmäärästä riippumatta, mikä on luottamustoimelle tyypillistä.

Luottamustoimet eivät kuulu pakollisen eläkevakuutuksen piiriin. Niistä voidaan kuitenkin järjestää vapaaehtoisesti TEL:n mukainen eläketurva. ETK:n lausunto 9.3.1998, ETK sov12003 (tiedustelut Pirjo Ouvinen)

* * *

LUOTTAMUSTOIMIVAKUUTUKSEN ALKAMISAJANKOHTAA EI VOIDA TAKAUTUVASTI MUUTTAA

Työnantaja on vuonna 1998 ilmoittanut X:lle 1.1.1986 alkaneeksi rekisteröityyn luottamustoimivakuutukseen luottamustoimipalkkioita, jotka on maksettu vuosina 1984 ja 1985, ja vaatinut, että luottamustoimivakuutus rekisteröidään alkavaksi 1.1.1984.

ETK: Luottamustoimivakuutuksen alkamisajankohtaa ei voida takautuvasti muuttaa.

TEL 1 b §:n mukainen luottamustoimivakuutus voidaan järjestää sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamien ehtojen mukaisesti. Näiden ehtojen 5 §:n mu-

18.8.1998

kaan, vakuutusta otettaessa on määrättävä, mistä alkaen vakuutetun luottamustoimiaika lasketaan eläkkeeseen oikeuttavaksi. Tämä ajankohta voidaan määrätä taannehtivasti aikaisintaan edellisen kalenterivuoden alkuun.

X:n luottamustoimivakuutus on aikanaan vakuutusta otettaessa rekisteröity alkavaksi 1.1.1986. Asiassa ei ole selvitetty sitä, onko vakuutus aikanaan otettu jo takautuvasti vai onko henkilö rekisteröity vakuutukseen ilmoitushetkestä eteenpäin. Koska kyse on vapaaehtoisesta vakuutuksesta, vakuutuksenottaja on voinut vakuutusehtojen sallimissa puitteissa määrätä vakuutuksen alkamisajan. Tätä ajankohtaa ei voida jälkeenkäin muuttaa, koska vakuutusehdoissa on nimenomainen taannehtivaa vakuuttamista koskeva rajoitus, joka on sidottu vakuutuksen ottamishetkeen.

ETK:n lausunto 18.6.1998, ETK sov12017 (tiedustelut Outi Lehmus)

* * *

Ulkomaantyö

YEL:N SOVELTAMINEN

A:lla ja hänen yrityksellään on rekisteritietojen mukaan kotipaikka Suomessa. A on ilmoittanut oleskelevansa Virossa tilapäisesti. Hänelle on myönnetty FIN/EST- sairaanhoitolomake Viroon ajalle 15.2-14.5.1998. A on ilmoittanut aloittaneensa yritystoiminnan vasta tammikuun alussa 1998, joten se ei ole jatkunut Suomessa yhdenjaksoisesti vähintään neljää kuukautta ennen hänen lähtöään Viroon. A on ilmoittanut olevansa kesäkuun 1998 loppuun vakituisesti Virossa ja osin Venäjällä. Suomessa A ei ole ilmoittanut harjoittavansa yritystoimintaa. Ei ole näytetty, että A:lla olisi samanaikaisesti yritystoimintaa Suomessa ja Virossa, eikä sitä, että hänellä olisi Suomessa yritystoimintaa siinä määrin, että se yksinään täyttäisi YEL-rajamäärän.

ETK: Ei sovelleta YEL:ä

ETK:n lausunto 23.3.1998, ETK sov11996 (tiedustelut Monika Sievänen)

* * *